

Uformel omsorg og pleje for ældre indvandrere – holdninger og strategier

Der er et mylder af gisninger omkring pleje af ældre indvandrere – men begrænset empirisk viden om deres omsorgsstrategier.

Den internationale forskning om kulturmødespørgsmål inden for pleje og omsorg beskrives inden for forskellige videnskabelige discipliner. Overordnet præsenterer denne forskning en mængde data af forskellig slags om fx ældre indvandreres sundhedstilstand, om tilgængelighed af pleje, kultur-

hvordan disse grupper har valgt at organisere deres omsorg. Men forskningen har også bidraget til et billede af problematiske omsorgssituationer præget af generaliserende henvisninger til kultur og traditioner. Som modvægt mod dette har flere forskere i de seneste år advaret om en "kulturalisering" af udenlandsfødte og deres livsvilkår inden for plejeområdet. Kulturalisering indebærer specifikt, at forestillinger om sundhed, sygdom eller alderdom placeres inden for særligt kulturelt bestemte sammenhænge på måder, som ikke sker, når det drejer sig om majoritetsbefolkningen (Sand, 2012).

Social kapital, netværk og ressourcer

Det sker derfor ofte, at viden om udenlandsfødte ældre skabes på basis af forestillinger, som ikke er empirisk baserede. Udover behov for empirisk baseret viden har forskere længe efterlyst en tydeligere og mere analytisk stringent måde, hvorpå begrebet 'etnicitet' kan håndteres. I et studie af sammenhæng mellem økonomisk udsathed, etnicitet og uformel omsorg til ældre forældre, har en engelsk forskergruppe for eksempel peget på, at der er mange vigtige grunde til, at disse mennesker og deres familier ofte står uden for den formelle omsorg:

- Dårlige økonomiske vilkår
- Arbejdstider
- Dårligt udbygget lokalt formelt omsorgssystem
- Dårligt kendskab til tilbud om formel omsorg

(Pickard, 2013)

Der peges på, at sociale netværk har langt større betydning end etnicitet. På samme måde påviser Carolyn Rosenthal tre forskellige faktorer, som må indkalkuleres i

en analyse af forholdet mellem etnicitet og uformel omsorg til ældre (1986):

- Betydningen af etnicitet mindskes parallelt med indvandrergrupperes assimilation
- Der findes en klar sammenhæng mellem etnicitet og social gruppering
- Etnicitet knyttes ofte til kultur som en måde at hævde traditionelle værdier i modsætning til moderne og sekulære ditto

Det påpeges ofte, at minoritetsgruppers måder at organisere uformel omsorg på stereotyp knyttes sammen med sociale netværk. Fx har Kristin Peek og Gregory O'Neil (2000) vist, at selv om sociale netværk ikke nødvendigvis giver social støtte, synes ældre med omsorgsbehov at kunne mobilisere et velfungerende netværk ved behov. Ud fra dette ræsonnement synes der ikke at være tvivl om, at netop sociale netværk spiller en afgørende rolle i organiseringen af det ubetalte omsorgsarbejde blandt minoritetsgrupper. I den nordamerikanske forskning af afroamerikaneres situation er det netop nævnt, at strategierne i høj grad tager udgangspunkt i sociale netværk. Her udgør familien ikke et centrum, men nærmere et fællesskab baseret på sprog og oprindelse (Taylor et al., 1997). Der er blevet argumenteret for væsentlige forskelle mellem hvide og afroamerikanere i USA, når det gælder udnyttelse af omsorgsressourcer. Sidstnævnte har en tendens til at benytte offentlige omsorgstjenester i langt mindre udstrækning end de hvide. Forklaringer er søgt blandt faktorer som forskelle i økonomisk status og ringere adgang til omsorgstjenester pga. adskilte boligområder, men også ift. omsorgsrelaterede normer og forventninger. En af de faktorer, som oftes nævnes i

Forskere har advaret om en "kulturalisering" af udenlandsfødte og deres livsvilkår inden for plejeområdet. Kulturalisering indebærer specifikt, at forestillinger om sundhed, sygdom eller alderdom placeres inden for særligt kulturelt bestemte sammenhænge på måder, som ikke sker, når det drejer sig om majoritetsbefolkningen.

og religionsspecifikke spørgsmål, samt om sprogbarrierers betydning. Derimod er viden om ældre indvandreres omsorgsstrategier generelt set mager. I forsøget på at forstå dette emne har forskere ofte fokuseret på omsorgsmønstre hos en specifik gruppe af udenlandsfødte ældre, og ud fra disse resultater draget mere generelle konklusioner om betydningen af etnicitet. Dette har ikke mindst været tilfældet i USA, hvor man har studeret omsorgsstrategier hos ældre afro-amerikanere, kinesere, puertoricanere og mexicanere (Chatters & Taylor, 1990; Yo & Wu, 1985). Denne forskning har uden tvivl bidraget til at forstå,

forskningen, har at gøre med den udvidede familie. Omsorgsmønstrene viser, at uformelle omsorgsgivere ofte rekrutteres langt uden for kernefamiliens grænser (Burton et al., 1995; Forssell, 2009; Taylor & Chatters, 1991). Deraf kan man slutte, at udenlandsfødte ældre i stor udstrækning synes at foretrække uformel omsorg i den hensigt at "udskyde" formel omsorg. Dette kan være årsag til, at man stræber efter at skabe så stabile familie- og venskabsformer som muligt: da disse bliver helt afgørende som omsorgsstrategi.

Disse forskningsresultater er dog blevet diskuteret af andre forskere, som hævder, at beviserne for det relativt veludbyggede system af uformelle omsorgstjenester baserer sig på svag, empirisk grund (Silverstein & Waite, 1993). I deres forskning blandt afroamerikanere er de i stedet kommet frem til, at der ser ud til kun at være små forskelle mellem afroamerikanere og hvide mht. uformelle omsorgsstrategier. Andre forskere påpeger snarere betydningen af omsorgstagernes position i det sociale netværk (Chatters et al., 1985). Også her nævnes spørgsmålet om betydningen af socioøkonomisk situation. Også britiske forskere har peget på den stereotype opfattelse af, at udsatte mennesker i ghettoer har større adgang til støttende netværk,

knyttet til det udvidede slægts- og familiebegreb (Pickard, 2013). Disse forskere peger tværtimod på, at visse grupper savner den relative tryghed, som naboskaber kan give. Vi kan også se betydningen af den udvidede familie blandt udenlandsfødte økonomisk udsatte familier som en strategi, hvor sociale ressourcer kræves for at imødegå behov for økonomisk krævende omsorgstjenester. Alle steder har forskningen vist, at der kan findes væsentlige variationer og forskelle inden for én og samme gruppe (Taylor, 1985). Amerikanske forskere har hævdet, at modsætninger i omsorgsmønstre mellem udenlandske og indenlandske fødte ikke bare handler om holdninger til familien, men også i stor udstrækning om den faktiske familiestruktur. Således bliver familiens størrelse og sammensætning af stor betydning (Ibid.). Andre forskeres resultater understøtter dette. For eksempel hvor omsorgsmottagere er gift eller er samlevende, kan man ikke se nogen forskelle i omsorgsmønstre mellem farvede og hvide (Burton et al., 1995). Sammenfattende er der mange forskere, som nedtoner betydningen af etnisk tilhørsforhold eller race i det uformelle omsorgsmønster. Snarere peger man på økonomi, civilstand, boligtype og social kapital, samt omsorgsmottagernes sundhedstilstand. Disse faktorer har langt større betydning

I international forskning er viden om omsorgsgivere med udenlandsk baggrund mager. Flere forskningsområder peger på, at den samlede viden for en stor del bygger på antagelser snarere end empiriske belæg. Forskningen viser dog, at forskelle mellem familie med udenlandsk baggrund og majoritetsbefolkningen er langt mindre end antaget, når det drejer sig om organisering af pårørende-omsorg. Den største forskel består i, at omsorgsgivere fra majoritetskulturen synes at gøre mere brug af offentlig omsorg end udenlandsfødte gør. Årsagerne til denne forskel forklares ofte på baggrund af kulturspecifikke emner eller sprogkulturskaber. Desuden har man i de senere år i større udstrækning søgt svar i forhold om de udenlandsfødte socio-økonomiske situation, der ikke sjældent karakteriseres af udsathed. Her er hverken race, kultur eller etnicitet nogle selvfulgørende forklaringsfaktorer. Det er nærmere et spørgsmål om at tage udgangspunkt i faktorer som køn, socio-økonomisk stilling og naturligvis de specifikke behov hos en modtager af omsorg. Til syvende og sidst kan vi konstatere, at emnet om uformel omsorg og etnicitet hidtil ikke er belyst ret meget i forskningen, og spørgsmålene er derfor mange. Ikke mindst ses det, at der findes forklaringsmodeller, som hviler på letbenede præmisser.

Finnur Magnússon

Professor og afdelingsleder på Afdeling for Socialt Arbejde, Malmö Högskola.
finnur.magnusson@mah.se

Mange forskere nedtoner betydningen af etnisk tilhørsforhold eller race i det uformelle omsorgsmønster. Snarere peger man på økonomi, civilstand, boligtype og social kapital, samt omsorgsmottagernes sundhedstilstand. Disse faktorer har langt mere betydning for uformelle omsorgsmønstre end etnicitet alene.

for uformelle omsorgsmønstre end etnicitet alene (White-Means, 1993).

Kulturspecifikke løsninger

Blandt mange sent indvandrede migranter har de fleste kun sociale netværk, som er blevet slået itu og næppe erstattet af nye. De, der ikke har adgang til noget netværk, havner ofte i en svær situation. I international og skandinavisk sammenhæng har myndigheder og frivillige organisationer stræbt efter at skabe social tryghed ved at etablere en slags uformelle omsorgsarenaer. Forskningen har påvist betydelige problemer med dette (Ronström, 1996, Heikkilä, 2009; Ingebretsen, 2009). Ældre migranter og deres familier er ofte blevet anset for at være særligt udsatte for isolering og ensomhed med dårligt helbred som følge (jvf. Ronström, 1996). Det anses at være en nødvendig opgave at nå disse grupper ved hjælp af særligt målrettede indsatser – for eksempel kulturspecifikke bo-miljøer. Dette kalder dog på en balancegang. På den ene side risikerer vi at male migranternes situation i mørke og pessimistiske farver, hvilket kan resultere i et "elendighedsperspektiv" (Ibid.). Her hævdes ældre migranter at være dobbelt udsatte, dels pga. alder, dels pga. deres status som migranter. På den anden side risikerer vi at undervurdere de bekymringer, som disse grupper møder, fx når vi placerer disse i forenkede kulturelle forklaringsmodeller. Ikke desto mindre har mange forskere advaret mod at problematisere kulturbegrebets betydning for omsorgsbehov i

rent praktisk henseende. Dette betyder, at i stedet for at tage migranternes relation til deres kulturelle baggrund for givet, har man taget udgangspunkt i det, der kaldes 'kulturel sensitivitet'.

I pleje- og omsorgssammenhænge har interessen for medicinsk antropologi og en påpejning af kulturbundethed i sundhedssystemer gjort, at flere har interesseret

Migranternes og minoriteternes kulturelle referencerammer må inddrages i og gennemsyre pleje- og omsorgsstrategier. Dette indebærer, at i stedet for at betone lighed, gives der i rum for forskellighed.

sig for teorier og forskellige modeller for plejens praksis. Her understreges behovet for en kulturkompetence, som tager udgangspunkt i patienters og brugeres kulturelt betingede opfattelser af sundhed og sygdom. Denne tanke har fået fodfæste i forskningen, men måske især i de fagområder, som rummer sygeplejersker og socialarbejdere (Giger & Davidizar, 2004). Alt i alt kan man sige, at dette drejer sig om, at migranternes og minoriteternes kulturelle referencerammer må inddrages i og gennemsyre pleje- og omsorgsstrategier. Dette indebærer, at i stedet for at betone lighed, gives der rum for forskellighed. Til tider har kritikken af teorier om kulturkompetence været skarp. Visse forskere har fx påpeget, at denne måde at tænke på skaber et billede af den enkelte bruger/patient som et kulturelt objekt, snarere end som et individ, et subjekt. Andre forskere har peget på dette tankesæt som eksem-

pel på, at pleje- og omsorgsområdet selv kan synes at have behov for at kategorisere brugere, klienter og patienter (jvf. Fieretos, 2002).

Afslutning

En gennemgang af forskningen om udenlandsfødtes omsorgsstrategier viser, at der leveret relativt usikre resultater; resultater, som desuden kendetegnes af dobbeltydighed.

Disse spørgsmål har fået langt mere opmærksomhed internationalt set end her i Skandinavien, skønt interessen tiltager. Her har vi dog stadig videnshuller. Desuden er det tilfældet, at viden om ældre migranternes omsorgsbehov for en stor del bygger på myter og antagelser, hvilket flere forskere i

de refererede studier også nævner. Disse antagelser er ofte knyttet til begreberne 'kultur' og 'etnicitet' som afgørende for disse gruppers liv, og myterne kan sammenfattes på følgende måde:

- Ældre migranter og deres familier lever i en puppe af kulturelt definerede forestillinger om alder, respekt og familietraditioner
- I denne puppe vælger gruppen at stå uden for de formelle omsorgsformer
- Med henvisning til samme puppe synes repræsentanter for den formelle omsorg at henvise gruppen til særligt organiserede former for omsorg og pleje
- Dette bidrager til, at gruppen havner i et socialt og økonomisk skyggelandskab

En gennemgang af forskningstemaet om uformel omsorg blandt udenlandsfødte

ældre viser, at fokuseringen på kulturelle aspekter bygger på forenkede opfattelser; ikke mindst drejer det sig om, at forskellige interesser forveksles med hinanden. Disse interesser repræsenteres både af professionelle inden for pleje og omsorg, nærtstående, og ikke mindst af brugerne selv. Det bliver imidlertid problematisk, når disse interesser bygger på tanker om et forestillet kollektiv, som forskningen har vist. Derfor har forskere som Sandra Torres (2016) hævdet, at manglen på empirisk behæftet viden let kommer til at medføre en homogeniserende fremstilling af ældre indvandrere som "de andre".

På trods af det skrøbelige vidensgrundlag, som vises i denne artikel, kan vi konstatere en væsentlig forskydning i forskningsinteressen. Inden for mange emneområder fremhæves en kompleksitet angående bolig mønstre, erhvervstilknætning, civilstand, familiestørrelse etc. Dette gælder navnlig den internationale forskning. I skandinavisk sammenhæng står forskning om emnet endnu tilbage.

Artiklen er oversat fra svensk af Anne Leonora Blaakilde.

Referencer

- Burton, L. et al. (1995). The Structure of Informal Care: Are There Differences by Race? *The Gerontologist*, 35(6), s. 744-752.
- Chatters, L. M. & Taylor, R. J. (1990). Social Integration. I: Harel Z. et al, (ed.), *African-American Aged. Understanding Diversity and Service Needs*. New York: Springer.
- Chatters, L. M. et al. (1985). Size and Composition of the Informal Helper Networks of Elderly African-Americans. *Journal of Gerontology*, 40, s. 605-14.
- Fioretos, I. (2000). Patienten som kulturelt object. En nærlæsning av tre läroböcker för sjukvårdspersonal. I: Magnússon, F., (red.), *Etniska relationer i vård och omsorg*. Lund: Studentlitteratur.
- Forssell, E. (2009). Anhörigomsorg i migrantfamiljer. I: Torres, S. & Magnússon, F. (red.) *Invandrarskap, äldrevård och omsorg*. Malmö: Gleerups.
- Giger, J. N. & Davidhizar, R. E. (2004). *Transcultural nursing, assessment and intervention*. St. Louis: Mosby.
- Heikkilä, Kristiina (2009). Kulturanpassad äldrevård. I: Torres, Sandra & Magnússon, Finnur (red.) *Invandrarskap, äldrevård och omsorg*. Malmö: Gleerups.
- Ingebretsen, R. (2009). Mångfald och individualitet i omsorgen om äldre invandrare i Norge. I: Torres, S. & Magnússon, F. (red.) *Invandrarskap, äldrevård och omsorg*. Malmö: Gleerups.
- Peek, K. et al. (2000). Race Aging and Care. Can Differences in Family and Household Structure Account for Race Variations in Informal Care? *Research on Aging*, Vol 22, 2, s. 117-142.
- Pickard, L. (2013). A Growing Care Gap? The Supply of Unpaid Care for Older People by their Adult Children in England to 2032. *Ageing and society*, 35, 1, s. 96-123.
- Ronström, O. 1996 (red): *Vem skall ta hand om de gamla invandrarna? Rapport från forskningsprogrammet "Åldrandets kultur"*. FoU-rapport 1996:3, Stockholms socialtjänstförvaltning.
- Rosenthal, C. (1986). Family Supports in Later Life: Does Ethnicity Make a Difference? *The Gerontologist*, 26, s. 19-24.
- Sand, A. B. (2012). *Etnicitet, minoritet, anhöringskap. En kunskapsöversikt*. Nationellt kompetenscentrum Anhöriga. www.anhoriga.se
- Silverstein, M. & Waite, L. J. (1993). Are African Americans More Likely Than Whites to Receive and Provide Social Support in Middle and Old Age? Yes, No and Maybe So. *Journal of Gerontology: Social sciences*, 48, s. 212-222.
- Taylor, R. J. & Chatters, L. M. (1991). Extended Family Networks of Older African-American Adults. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 46, s. 21-217.
- Taylor, R. J. (1985). Receipt of Support from Family Among Black Americans. Demographic and Familial Differences. *Journal of Marriage and the Family*, 48, s. 67-77.
- Taylor, R. J. et al (1997). *Family Life in Black America*. London: Sage.
- Torres, S. (2016). At the intersection between and elderly care regime and a migration regime: The Swedish case as an example. Karl, U. & Torres S. (red) *Ageing in contexts of migration*. Oxford: Routledge, s. 15-27.
- White-Means, S.I. (1993). Informal Home Care for Frail Black Elderly. *Journal of Applied Gerontology*, 12, s. 18-33.
- Yu, L. & Wu, S. (1985). Unemployment and Family Dynamics in Meeting the Needs of Chinese Elderly in the United States. *The Gerontologist*, 25, s. 472-476.